

TEFEKKÜR DENİZİ İRFAN KÜLLİYATI

İrfan Risaleleri • I

İNSAN

Kendini Bilen Rabbini Bilmeye Neden
Yaklaşır?

Aykut Tosun

Tefekkür Denizi İrfan Okulu

2026

KÜNYE

Tefekkür Denizi İrfan Külliyyatı İrfan Risaleleri • I

İNSAN

Müellif: Aykut Tosun

Yayıncı: Tefekkür Denizi İrfan Okulu

Yayın Türü: Dijital Yayın (E-Kitap)

İlk Yayın Tarihi: Ağustos 2026

Dil: Türkçe

İnternet: www.tefekkurdenizi.com

E-posta: aykuttosun85@gmail.com

Telif Hakkı: © 2026 Aykut Tosun. Tüm hakları saklıdır.

TELİF HAKKI VE KULLANIM BİLDİRİMİ

© Tüm hakları saklıdır.

Bu eserin metni, tasarımı, düzeni ve içeriği üzerindeki mali ve manevi haklar, aksi açıkça belirtilmedikçe **Aykut Tosun**'a aittir.

Bu eser; **5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu** ile ulusal ve uluslararası telif hakkı düzenlemeleri kapsamında korunmaktadır.

Eserin tamamı veya herhangi bir bölümü; yazılı izin alınmaksızın çoğaltılamaz, yayımlanamaz, basılamaz, ticari amaçla kullanılamaz, satılamaz, sesli veya görüntülü yayına dönüştürülemez, başka eserlerde kullanılamaz, elektronik ortamlarda depolanamaz, internet sitelerinde, sosyal medya platformlarında veya dijital mecralarda yayımlanamaz ya da dağıtılamaz.

Kaynak gösterilmek suretiyle, eğitim, tanıtım ve bilimsel çalışma amacıyla mevzuatın izin verdiği ölçüde kısa alıntılar yapılabilir. Bunun dışındaki her türlü kullanım için hak sahibinden önceden yazılı izin alınması zorunludur.

İzinsiz kullanımın tespiti hâlinde, **5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu** ile ilgili diğer mevzuat kapsamında doğan hukuki ve cezai haklar saklıdır.

Bu eser, hakikatin, ilmin ve irfanın paylaşılmasına katkı sunmak niyetiyle hazırlanmıştır. Eserden istifade edilmesi memnuniyet vesilesidir; ancak emeğe ve telif hakkına riayet edilmesi, ilim ahlâkının ve hukukunun bir gereğidir.

Tefekkür Denizi İrfan Okulu
Aykut Tosun

Bu eser, Tefekkür Denizi İrfan Külliyyatı kapsamında yayımlanan İrfan Risaleleri serisinin bir eseridir.

İçindekiler

Giriş	3
1. Unutulan Soru	6
2. Topraktan Nefhaya	9
3. Ben Dediğimiz Kim?.....	13
4. Kalbin Üzerine İnen Perdeler	18
5. Kendini Arayan Yolcu	24
6. Aynaya Bakmak	30
7. Hakikatin Eşiğinde	35
Kaynakça	40
Son Söz	42

Giriş

İnsan, dünyaya gözlerini açtığı andan itibaren öğrenmeye başlar. Önce annesinin sesini tanır, sonra yüzleri ayırt eder, isimleri ezberler, yolları öğrenir, meslek edinir, şehirler gezer, kitaplar okur. Her gün bilgisine yeni bilgiler ekler; fakat çoğu zaman bütün bu öğrenmelerin içinde en önemli bilgiyi geciktirir: Kendisini tanımayı.

Hayatın büyük bir kısmı dışarıyı anlamaya çalışmakla geçer. İnsan gökyüzünü seyreder, denizlerin derinliğini araştırır, yıldızların hareketini hesaplar, toprağın altındaki madenleri çıkarır. Fakat bütün bunları yapan insan, kendi iç âlemine yönelmekte aynı gayreti göstermez. Oysa en büyük sır, çoğu zaman en uzağımızda değil; en yakınımızdadır.

Kur'ân-ı Kerîm, insanı yalnızca yeryüzünde yaşayan bir varlık olarak anlatmaz. Onu, ilâhî hitaba muhatap

kılınmış, emanet yüklenmiş, irade verilmiş ve kendisini tanıma imkânıyla donatılmış bir kul olarak tanımlar. Bu sebeple insanı anlamak, sadece biyolojik yapısını incelemek değildir; yaratılış gayesini, sorumluluğunu ve Rabbiyle olan bağı kavramaya çalışmaktır.

Bugün insanlık bilgi bakımından tarihin en zengin dönemlerinden birini yaşamaktadır. Fakat aynı zamanda yönünü kaybetmiş, kalbi yorulmuş ve anlam arayışı derinleşmiş bir çağın içindedir. Bilgi çoğalmış, hikmet ise azalmıştır. Haberler hızlanmış, fakat tefekkür yavaşlamıştır. Kalabalıklar artmış, buna rağmen insan kendi içine yabancılaşmıştır.

İnsan kendisine yabancılaştığında, eşyaya da yabancılaşır. Eşyaya yabancılaşınca kâinatı okuyamaz. Kâinatı okuyamayınca da onu var eden Kudret'i hakkıyla tanıyamaz. Çünkü yaratılmış olan, Yaratan'a işaret eden sayısız ayetle doludur. Dışarıdaki ayetleri okuyabilmek için içerideki aynanın berrak olması gerekir.

Bu sebeple bu risale, insana yeni bilgiler eklemekten önce onu kendi hakikatiyle buluşturmayı hedeflemektedir. Burada anlatılacak her bahis, okuyucuyu kendisiyle karşı karşıya bırakmak içindir.

Çünkü hakikatin kapısı, çoğu zaman insanın kendi kalbinde sessizce beklemektedir.

Bu yolculuk kolay değildir. İnsan, başkalarının kusurlarını görmekte mahirdir; fakat kendi nefisini tanımakta aynı başarıyı gösteremez. Nefis, kendisini gizlemeyi sever. Bazen ibadetin arkasına saklanır, bazen ilmin gölgesine, bazen de iyiliklerin arasına. Bundan dolayı hakikate yürüyen kimsenin ilk vazifesi, başkalarını değil kendisini okumayı öğrenmesidir.

Bu eser boyunca sık sık şu hakikate döneceğiz: İnsanı değiştiren şey, sadece yeni bilgiler edinmesi değildir. Asıl değişim, bildiği hakikatin kendi kalbine inmeye başlamasıyla gerçekleşir. Bilgi aklı aydınlatır; hikmet ise kalbi uyandırır. İnsan, bu ikisi birleştğinde yürüyüşünü sağlamlaştırır.

Şimdi ilk sorunun eşiğindeyiz.

İnsan, ömrü boyunca pek çok sorunun cevabını arar.

Fakat acaba sorması gereken ilk soruyu gerçekten sormuş mudur?

1. Unutulan Soru

Her arayış bir soruyla başlar.

Doğru soruyu soramayan, doğru cevabı bulsa bile onu tanıyamaz. Çünkü cevap, kendisini çağıran soruya göre anlam kazanır. İnsan da böyledir. Hayatı boyunca sayısız sorunun peşinden gider; nasıl daha iyi yaşayacağını, nasıl daha çok kazanacağını, nasıl daha güçlü olacağını, nasıl daha mutlu olacağını araştırır. Fakat bütün bu soruların arasında sessizce bekleyen bir soru vardır ki, çoğu zaman hiç sorulmaz:

"Ben kimim?"

Bu soru, bir merakın değil; hakikate yönelen bir uyanışın başlangıcıdır.

İnsan, kendisini sadece adıyla tanıdığını zanneder. Bir mesleği vardır, bir ailesi vardır, bir geçmişi vardır. Hatıraları, başarıları, korkuları ve hayalleri vardır. Bunların hepsi ona bir kimlik hissi verir. Fakat bunlardan herhangi biri değiştiğinde insanın içindeki "ben" de değişiyor mu?

Çocukluk geride kalır, gençlik geçer, saçlara ak düşer. Beden sürekli değişir. Düşünceler değişir. Zevkler değişir. Dostlar değişir. Şehirler değişir. Fakat bütün bu değişimlerin içinde değişmeden kalan bir şahit vardır. İnsan, yıllar önceki çocukluk fotoğrafına baktığında, "Bu benim." der. Oysa ne bedeni aynıdır ne sesi ne de düşünceleri. Öyleyse "ben" dediği şey nedir?

Kur'ân-ı Kerîm, insanın sadece topraktan yaratıldığını söylemez; ona Allah Teâlâ'nın ruhundan üflenmesini de haber verir. Bu haber, insanın değerini büyütmek için değil; sorumluluğunu hatırlatmak içindir. Çünkü insan, hem toprağın ağırlığını hem de ilâhî hitaba muhatap olmanın mesuliyetini birlikte taşır.

Toprak tevazuun sembolüdür. İnsan ne kadar yükselirse yükselsin, yaratıldığı özü unutmamalıdır. Fakat aynı insan, kendisine verilen emanet sebebiyle sadece toprakta sürünmek için de yaratılmamıştır. Onun yürüyüşü, toprağın içinden semaya doğru uzanan bir yolculuktur.

İnsanı en çok aldatan şeylerden biri, kendisini yalnızca dış görünüşüyle değerlendirmesidir. Beden önemlidir; çünkü ibadet bu bedenle yapılır, hizmet bu bedenle görülür. Ancak beden, insanın tamamı değildir.

Bir ev nasıl içinde yaşayan kimseyle anlam kazanıyorsa, beden de ona hayat veren mâna ile kıymet bulur.

Ne var ki çağımız, insanı bedene indirgemekte büyük bir maharet göstermektedir. Güzellik bedenle ölçülür, başarı makamla, değer servetle, itibar alkışla belirlenir. Böyle bir anlayış içinde insan, kendi hakikatini yavaş yavaş kaybetmeye başlar. Çünkü ölçüler değiştikçe yön de değişir.

Hakikatte ise insanın değeri, insanların onu nasıl gördüğüyle değil; Allah'ın huzuruna nasıl çıktığıyla ilgilidir. Dünya, insanın suretini alkışlayabilir; fakat kalbini yalnızca Allah bilir. Nice sessiz insanlar vardır ki yeryüzünde isimleri bilinmez; fakat semada güzel bir isimle anılırlar. Nice meşhur insanlar da vardır ki insanlar arasında büyük görünür, fakat hakikat terazisinde hafif kalırlar.

İnsan çoğu zaman aynalara bakar; fakat aynalar yalnızca yüzünü gösterir. Kalbi gösterecek bir ayna aramaz. Oysa asıl ihtiyaç duyduğu, yüzünü değil özünü seyredebileceği bir aynadır. Bu ayna bazen Kur'an'ın bir ayeti olur, bazen Resûlullah'ın bir hadisi, bazen de samimiyetle yapılan bir tefekkür anı...

İşte bu yüzden hakikate yürüyen yolcu, önce kendisine yönelir. Kendisine yönelmek, kendini merkeze koymak değildir; aksine, kendisi hakkında kurduğu vehimleri fark etmektir. İnsan, kendisini olduğu gibi görmeye başladığında, Rabbi'nin kendisi üzerindeki lütuflarını da daha açık görmeye başlar.

Belki de insanın ömrü boyunca peşinden koştuğu pek çok cevap, sormayı unuttuğu tek bir sorunun gölgesinde kalmıştır.

Çünkü kendisini tanımayan, hayatın neresinde durduğunu da tam olarak bilemez.

2. Topraktan Nefhaya

Kur'ân-ı Kerîm, insanın yaratılışını anlatırken iki hakikati birlikte zikreder: Toprak ve ilâhî nefha. Bu iki kelime, insanın bütün hayatını anlamaya yetecek kadar büyük bir hakikati içinde taşır.

Toprak, insanın başlangıcını hatırlatır.

Nefha ise istikametini...

İnsan yalnızca toprağı hatırlarsa kendisini değersiz görmeye başlar. Yalnızca nefhayı konuşursa bu defa kendisini olduğundan büyük zannetme tehlikesiyle karşılaşır. Hakikat ise bu iki uç arasında kurulmuş ilâhî dengededir.

Allah Teâlâ, insanı yoktan var etmiş, ona şekil vermiş, sonra da ona ruhundan üflemiştir. Buradaki "ruhundan" ifadesi, Allah'ın zatından bir parçanın insana geçtiğı anlamına gelmez. Cenâb-ı Hak bundan münezzehtir. Bu ifade, insana bahşedilen şeref ve ilâhî lütfun büyüklüğünü haber verir. Böylece insan, sıradan bir canlı değil; emanet taşımaya layık görülen bir varlık olarak yaratılmıştır.

Bu yaratılış, insana hem izzet hem de mesuliyet yükler.

Toprak, sessizdir. Ayağın altında kalır, fakat şikâyet etmez. Kendisine atılan tohumu bağrında taşır, vakti gelince onu yeşertir. Kendisi görünmez; fakat nice güzellikler onun üzerinden boy verir. Toprak, sahip olduklarını kendisine mal etmez.

İnsan da yaratıldığı aslı unutmadığı müddetçe tevazuya yaklaşır. Kibir, çoğı zaman insanın toprağını

unutmasından doğar. Geldiği yeri unutan, vardığı yeri kendi başarısı zanneder.

Fakat insan sadece toprak değildir.

Onun içinde, Hakk'a yönelmeye kabiliyetli bir istidat vardır. İnsan bir çiçeğe bakıp hayran olabilir, gökyüzünü seyredip derin düşüncelere dalabilir, bir ayet işittiğinde gözleri yaşarabilir. Bütün bunlar, onun yalnızca maddeden ibaret olmadığını gösteren işaretlerdir.

İnsanı diğer mahlûkattan ayıran şey, sadece akıl sahibi olması değildir. Akıl, doğru kullanıldığında büyük bir nimettir; fakat tek başına insanı kemale ulaştırmaz. Nice zeki insanlar vardır ki hakikatten uzaklaşmış, nice sade insanlar vardır ki gönülleri hikmetle dolmuştur. Çünkü akıl yol gösterir; fakat yürüyen kalptir.

Kalp de tek başına yeterli değildir. Kalp, yöneldiği şeye göre şekillenir. Dünya sevgisine bağlanan bir kalp başka türlü, Allah sevgisiyle dirilen bir kalp ise bambaşka türlü atar. Aynı beden içinde iki insan yaşayabilir; biri nefsinin peşinden sürüklenirken diğeri Rabbine yaklaşmanın hasretiyle yanabilir.

İnsanın içindeki mücadele de burada başlar.

Bir tarafta toprağın ağırlığı vardır. Rahatı sever, övülmek ister, sahip olmayı arzular, kendisini merkeze koymaya meyleder.

Diğer tarafta ise Hakk'a yönelme çağrısı vardır. Affetmeyi, vermeyi, paylaşmayı, kulluğu ve teslimiyeti hatırlatır.

İnsan, bu iki çağrının arasında tercihleriyle şekillenir.

İşte bu yüzden Kur'ân-ı Kerîm insanı sadece yaratıldığı hâliyle anlatmaz; olabileceği hâli de gösterir. Aynı insan, meleklerden üstün bir makama yükselebileceği gibi, kendi nefsinin esiri olarak aşağıların aşağısına da düşebilir. Bu yükseliş ve düşüş, yaratılıştan değil; yöneliştten kaynaklanır.

Melâmî irfanı, insanın bu yolculuğunu çok dikkatli okur. İnsanı ne melekleştirir ne de bütünüyle nefesine mahkûm eder. Ona sürekli şunu hatırlatır: Sen, sana verilen kabiliyetlerle övünmek için değil; onları emanet bilerek Hakk'a yönelmek için yaratıldın.

Bu sebeple hakikat yolunda ilk adım, kendisini büyük görmek değildir; kendisine verilen nimetin büyüklüğünü fark etmektir. İnsan kendisini merkeze koydukça daralır; Rabbini merkeze aldıkça genişler. Çünkü kulun hakikati,

kendi varlığını büyütmesinde değil, varlığını kendisine emanet eden Rabbini tanımasındadır.

Topraktan yaratılmış olmak insana tevazuyu öğretir.

İlâhî nefhaya mazhar olmak ise ona sorumluluğunu hatırlatır.

Bu iki hakikatten biri unutulduğunda insan ya kendisini küçümser ya da kendisini ilahlaştırmaya kadar varan bir benlik davasına kapılır.

Hakikate yürüyen kimse ise her gün toprağını hatırlar; fakat yüzünü daima semaya çevirir.

3. Ben Dediğimiz Kim?

İnsan, konuşmaya başladığı ilk yıllardan itibaren en çok kullandığı kelimelerden birini ömrünün son nefesine kadar tekrar eder.

"Ben..."

Bu kelime bazen bir ihtiyaçtır.

"Ben acıktım."

Bazen bir tercih.

"Ben bunu istiyorum."

Bazen bir savunma.

"Ben öyle demek istemedim."

Bazen de görünmeyen bir iddia.

"Ben yaptım."

İnsan, bu kelimeyi o kadar çok kullanır ki, çoğu zaman onun arkasında kimin bulunduğunu hiç düşünmez. Oysa hakikate yürüyen kimse için en çetin sorulardan biri şudur:

"Konuşan kim?"

Bu soru ilk bakışta garip gelebilir. Çünkü herkes cevabın açık olduğunu zanneder. Fakat insan kendi iç dünyasını dikkatle gözlemlemeye başladığında, aynı "ben" kelimesinin her zaman aynı yerden doğmadığını fark eder.

Bazen konuşan bedendir.

Yorulmuştur, dinlenmek ister.

Bazen konuşan akıldır.

Anlamak, çözmek ve hüküm vermek ister.

Bazen konuşan nefistir.

Beğenilmek, üstün gelmek ve öne çıkmak ister.

Bazen de konuşan kalptir.

Hakk'a yönelmek, affetmek ve merhamet etmek ister.

İnsan bunların hepsini tek bir "ben" zannettiği için, kendi içinde yaşadığı çatışmaları anlamakta zorlanır.

Kur'ân-ı Kerîm, insanın nefsinden söz eder. Kalbinden söz eder. Ruhundan söz eder. Akletmesinden söz eder. Bunların her biri, insanın hakikatini anlamamız için ayrı bir kapı açar. Fakat bunlardan hiçbirisi tek başına insanın tamamı değildir.

İnsanı tanımak isteyen kimse, önce bu kavramları birbirine karıştırmamayı öğrenmelidir.

Nefis ile ruh aynı değildir.

Kalp ile akıl aynı değildir.

His ile hakikat de aynı değildir.

Bunlar birbirinin yerine kullanıldığında, insan kendi iç âleminde yönünü kaybetmeye başlar.

Nefis, yaratılışı itibarıyla kötü değildir; fakat terbiyeye muhtaçtır. Aç bırakılan bir atın zayıflaması gibi, serbest bırakılan bir nefsin de güçlenmesi kaçınılmazdır. İnsan, nefsini düşman ilan ederek değil; onu ilâhî ölçüler içinde terbiye ederek olgunlaşır.

Kalp ise yaratılıştaki hakikate yönelmeye kabiliyetlidir. Fakat kalbin üzerine dünya sevgisi, kibir, riya, haset ve gaflet biriktikçe, o kabiliyet perdelenmeye başlar. Güneş gökyüzünde olduğu hâlde bulutların ışığı gizlemesi gibi, hakikat de kalpten tamamen çekilmez; fakat görülemez hâle gelir.

Akıl, insana verilen büyük nimetlerden biridir. Delili değerlendirir, doğru ile yanlış ayırt etmeye çalışır, sebepler arasında ilişki kurar. Ancak akıl, kendi sınırlarını unuttuğunda kibir üretmeye başlayabilir. İnsan bazen bilmediği için değil, bildiğini yeterli gördüğü için hakikatten uzaklaşır.

Ruh ise insana Rabbinin hatırlatan ince bir yöneliş taşır. İnsan, bazen hiçbir dünyevî sebep yokken secdede huzur

bulur; bazen Kur'an tilavetini dinlerken gözleri dolar; bazen gecenin sessizliğinde içinde tarif edemediği bir özlem hisseder. Bu hâller, sadece duygunun değil; insanın yaratılışına yerleştirilen o derin istidadın işaretleridir.

Hakikat yolunda en büyük karışıklık, nefsin sesini kalbin sesi zannetmektir.

İnsan bazen kendi arzusunu "ilham" sanır.

Kendi öfkesini "haklılık" diye isimlendirir.

Kendi hırsını "gayret" olarak görür.

Kendi sevgisini "Allah için" diye tanımlar.

Oysa hakikate yaklaşan kimse, önce kendi içindeki sesleri tanımayı öğrenir. Çünkü tanınmayan nefis, en çok dindarlığın arkasına saklanmayı sever. İbadetle övünür, ilimle büyür, hizmetle görünmek ister. Dışarıdan bakıldığında güzel görünen nice amelin içine, fark edilmeyen bir "ben" yerleşebilir.

Melâmî irfanının en hassas durduğu noktalardan biri de budur. İnsan, başkalarının kusurlarını konuşmadan önce kendi "ben"ini tanımaya yönelmelidir. Çünkü

hakikatin önündeki en kalın perde çoğu zaman dünya değil; insanın kendisi hakkında kurduğu vehimdir.

Kul, "Ben oldum." dediği yerde yürüyüşü yavaşlar.

"Ben biliyorum." dediği yerde öğrenmesi zorlaşır.

"Ben farklıyım." dediği yerde perde kalınlaşır.

Fakat "Rabbim, bana kendimi doğru göstermeyi nasip et." diye niyaz ettiği anda yeni bir kapı aralanır.

Belki de insanın ömrü boyunca en çok tanınması gereken kişi, başkaları değil; her gün aynaya baktığında gördüğü fakat hakikatini tam olarak bilmediği o "ben"dir.

Çünkü Hakk'a giden yol, çoğu zaman insanın kendi nefsiyle ilk defa dürüstçe karşılaşmasıyla başlar.

4. Kalbin Üzerine İnen Perdeler

İnsan çoğu zaman hakikati aramadığını söylemez.

Aksine, hakikati istediğine inanır.

Fakat istemek ile hazır olmak aynı şey değildir.

Bir yolcunun güneşi görmek istemesi, gözlerini açtığı anlamına gelmez. Göz açıksa bile önünde bir perde varsa, güneş doğmuş olsa da aydınlık ona ulaşmaz. Hakikat de böyledir. Allah Teâlâ'nın ayetleri kâinatta da vardır, Kur'ân'da da vardır, insanın kendi nefsinde de vardır. Fakat onları görecek olan kalbin üzeri perdelerle örtülmüşse, insan bakar; fakat göremez. İşitir; fakat duyamaz. Okur; fakat anlayamaz.

Kur'ân-ı Kerîm, kalbin mühürlenmesinden, katılaştırmadan, hastalanmasından ve pas tutmasından bahseder. Bu ifadeler, insanın sadece düşünce dünyasına değil; mânevî hayatına da işaret eder. Demek ki kalp, diri de olabilir; yorgun da. Açık da olabilir; kapalı da. Parlak da olabilir; kararmış da.

Bu hâller bir anda meydana gelmez.

Nasıl ki berrak bir pınara her gün biraz toprak dökülse, zamanla suyun akışı bulanıklaşır; kalbin üzerine inen perdeler de çoğu zaman küçük ihmallerle başlar.

Bir yalan...

Bir kibir...

Bir haset...

Bir gösteriş arzusu...

Bir kul hakkı...

Bir harama karşı gösterilen gevşeklik...

Bunların her biri tek başına büyük görünmeyebilir. Fakat insan onları önemsememeye başladığında, kalbin berraklığı yavaş yavaş kaybolur.

İnsan, işlediği günahla hemen helâk olmaz.

Fakat günahı sıradan görmeye başladığında tehlike büyür.

Çünkü günahın en ağır tarafı, sadece işlenmiş olması değildir; kalpte bıraktığı izdir.

Resûlullah Efendimiz ﷺ, kul bir günah işlediğinde kalbinde siyah bir nokta meydana geldiğini, tevbe edip vazgeçerse bunun silineceğini; ısrar ederse bu lekelerin çoğalarak kalbi kaplayacağını haber vermiştir. Bu nebevî ikaz, günahın sadece fiillerde değil, insanın iç dünyasında da iz bıraktığını gösterir.

Perdeler yalnızca günahlardan oluşmaz.

Bazen övölme arzusu da perdedir.

Bazen ilmi kendine ait görmek de...

Bazen hizmeti sahiplenmek de...

Hatta bazen yaptığı ibadetleri kendisinden bilmek bile...

Nefis, açık kapılardan giremediğinde güzel görünen kapıları kullanmayı dener. Bu sebeple hakikat yolunun yolcusu, sadece kötülüklerden değil; iyiliklerin içine karışabilecek gizli benlikten de sakınır.

İnsan çoğu zaman kalbini kirleten şeyleri dışarıda arar.

Hâlbuki birçok perde içeriden örülür.

Bir kimsenin sözü bizi incittiği için değil, nefsimiz incinmeyi kabul ettiği için öfkeleniriz.

Bir başkasının nimeti bizi rahatsız ettiği için değil, kalbimiz kıyas yapmaya alıştığı için haset doğar.

Bir makam bizi değiştirdiği için değil, içimizde gizlenen üstün olma arzusu fırsat bulduğu için kibir ortaya çıkar.

Bu yüzden hakikate giden mücadele, insanların değişmesini beklemek değil; insanın kendi içindeki sebepleri görmeye başlamasıdır.

Kalbin üzerindeki perdeler arttıkça insanın ibadeti de değişir.

Namaz kılar; fakat huzur bulamaz.

Kur'ân okur; fakat ayetler gönlüne inmez.

Dua eder; fakat dili ile kalbi birbirinden uzaklaşır.

Bunun sebebi ibadetlerin değersiz olması değildir.

Kalbin, aldığı feyzi taşıyacak berraklığını kaybetmesidir.

Temiz bir camdan giren ışık odayı aydınlatır.

Aynı ışık, is tutmuş bir camdan geçtiğinde ise içerisi karanlık kalır.

Işık değişmemiştir.

Cam değişmiştir.

İlâhî hidayet de böyledir.

Allah'ın kelâmı eksilmez.

Rahmeti azalmaz.

Lütfu tükenmez.

Fakat kulun kalbi, o rahmeti alabilecek hâlde değilse,
güneş doğduğu hâlde odası karanlık kalabilir.

Melâmî irfanı, insanı başkalarının perdeleriyle meşgul
etmez.

Başkalarının kusurlarını saymak kolaydır.

Asıl cesaret, kendi kalbinin hangi noktada
bulanıklaştığını görebilmektir.

Çünkü insan, kendi perdesini fark ettiği gün, onu
kaldırmanın da ilk adımını atmış olur.

Kalbi temizleyen şey, sadece çok konuşmak değildir.

Bazen samimi bir tevbe...

Bazen sessiz bir gözyaşı...

Bazen kimsenin bilmediği bir iyilik...

Bazen de yalnızca Allah'ın huzurunda kırılan bir benlik...

İşte bunlar, yıllardır biriken perdeleri sessizce aralamaya başlar.

Hakikatin nuru hiçbir zaman kaybolmaz.

Kaybolan, o nuru görecek açıklığı muhafaza edemeyen kalptir.

Bu yüzden hakikat yolcusunun en büyük gayreti, dünyayı değiştirmekten önce kendi kalbinin penceresini yeniden ışığa açabilmektir.

5. Kendini Arayan Yolcu

İnsan, doğduğu günden itibaren bir yolculuğun içindedir.

Bu yolculuk yalnızca yılların birbirini takip etmesi değildir. Asıl yolculuk, insanın nereden gelip nereye gittiğini fark etmeye başlamasıyla başlar. Nice insanlar uzun ömür yaşar; fakat hiç yol alamaz. Nice insanlar da kısa bir ömre, derin bir sefer sığdırırlar.

Yolun uzunluđu değil, yönü önemlidir.

Bir gemi, en güçlü rüzgârı arkasına alabilir. Fakat rotası yanlışsa, sürati onu hedefine değil, uzaklaşacağı yere götürür. İnsan da böyledir. Gayret, azim ve çalışkanlık ancak doğru istikamete yöneldiğinde kıymet kazanır.

Hakikat yolculuğu, yeni bir yere gitmek değildir.

İnsan, aslında kendisinden kaçmayı bırakır.

Çünkü insanın en büyük kaçışı, çoğu zaman başkalarından değil; kendi hakikatindendir.

Bu yüzden dünya, insanın kendisini oyalayabileceği sayısız meşguliyetle doludur. Günler geçer, işler çoğalır, planlar yapılır, hedefler değişir. İnsan sürekli bir şeylerle meşguldür. Fakat bütün bu hareketliliğin içinde bir sessizlik vardır.

Kalbin sesi...

O ses, zaman zaman insana aynı soruyu hatırlatır:

"Bu kadar koşturduğu şeylerin hangisi seninle kabre kadar gelecek?"

Bu soru, insanı dünyadan soğutmak için değil; dünyaya ait olanı yerine koymak içindir.

Çünkü dünya, yolcunun evidir denilemez.

Fakat evi inşa edecek malzemeyi hazırladığı imtihan meydanıdır.

İnsan, yolculuğu sırasında birçok durakta oyalanabilir. Kimi malın gölgesinde dinlenmek ister, kimi makamın gölgesinde, kimi insanların övgüsünde... Fakat gölge, güneşin yerini tutmaz. Gölgeye ev kuran kimse, güneş yer değiştirdiğinde şaşkınlığa düşer.

Hakikat yolcusu ise yürümeyi öğrenir.

O, nimet geldiğinde şükretmeyi; alındığında sabretmeyi öğrenir.

Övüldüğünde kendisini büyütmemeyi, tenkit edildiğinde hakikati aramayı öğrenir.

Kazandığında emaneti hatırlar, kaybettiğinde sahibini...

Çünkü bilir ki yolun kendisi, insana varacağı yeri öğretmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'de sıkça geçen "sırât-ı müstakîm" duası, sadece doğru inancı istemek değildir. Aynı zamanda her gün yeniden istikamet talep etmektir. İnsan, bir defa doğru yolu bulduğu için ömrünün sonuna kadar emniyette değildir. Kalp, her gün yeniden Rabbine yönelmeye muhtaçtır.

Bu yüzden hakikat ehli, ulaştığı makamlarla değil; her gün yeniden kulluğa başlamasıyla tanınır.

Melâmî irfanında yolculuk, insanın kendisi hakkında kurduğu büyük iddiaların yavaş yavaş çözülmesidir.

Başlangıçta insan, kendisini yolun yolcusu zanneder.

Bir müddet sonra, yolun kendisini yürüttüğünü fark eder.

Daha sonra ise yürüyenin de yürütülenin de Allah'ın kudreti altında olduğunu idrak etmeye başlar.

İşte o zaman benlik yumuşar.

İddialar azalır.

Sessizlik çoğalır.

İnsan, kendi nefsinin ispat etme ihtiyacından uzaklaşır.

Çünkü hakikate yaklaşan kimse, görünmeye değil; görünmeden faydalı olmaya talip olur.

Bu yolculukta en büyük engel çoğu zaman yolun zorluğu değildir.

İnsan, taşıdığı yükleri bırakmak istemez.

Kırgınlıklarını yanında taşır.

Övgüleri hafızasında saklar.

Geçmişteki başarılarını sürekli önüne koyar.

Başkalarının hatalarını sırtında yük gibi taşımaya devam eder.

Oysa uzun bir yolculuğa çıkan kimse, yanına sadece gerekli olanı alır.

Hakikat yolcusu da kalbini hafifleterek yürümeyi öğrenmelidir.

Affetmek, sadece karşıdaki insanı bağışlamak değildir.

Bazen insanın kendi omzundaki yükü yere bırakmasıdır.

Tevazu, kendisini küçümsemek değildir.

Kendisine verilen her nimetin gerçek sahibini unutmamaktır.

Tevekkül, sebepleri terk etmek değildir.

Sebepleri yerine getirdikten sonra neticeyi Allah'ın hikmetine teslim edebilmektir.

Yol ilerledikçe insan bir gerçeği daha fark eder.

Aradığı hakikat, her zaman uzağında değildir.

Allah Teâlâ kuluna şah damarından daha yakın olduğunu haber verirken, insana yönünü de göstermektedir. Uzaklarda aranan nice hakikat, insanın kendi kalbinde duyacağı samimi bir "Rabbim..." niyazıyla bambaşka bir yakınlığa dönüşebilir.

Hakikat yolculuğu, ayakların kat ettiği mesafeden önce kalbin aldığı mesafedir.

İnsan bazen bulunduğu yerden hiç ayrılmadan Rabbine yaklaşır.

Bazen de bütün dünyayı dolaşır; fakat kendisine bir adım bile yaklaşamaz.

Bu sebeple asıl mesele, hangi yolda yürüdüğümüz değil; yürürken kalbimizin hangi yöne baktığıdır.

6. Aynaya Bakmak

İnsan, aynaya her gün bakar.

Yüzündeki değişikliği fark eder. Saçına düşen akları, gözünün kenarında beliren çizgileri, geçen yılların bıraktığı izleri görür. Aynanın karşısında uzun vakit geçirir; fakat çoğu zaman aynanın gösteremediği tarafa hiç bakmaz.

Oysa insanın asıl çehresi, yüzünde değil; kalbindedir.

Bir yüz, yıllar içinde yaşlanır.

Kalp ise ya olgunlaşır ya da katılaşır.

Beden kuvvetini kaybeder.

Fakat insanın hakikati, bedenin gençliğiyle değil; gönlünün diriliğiyle ölçülür.

Kur'ân-ı Kerîm, insanı dış görünüşüyle değerlendirmez. Nice kimseler vardır ki insanlar

arasında itibarlıdır; fakat Allah katındaki değeri başka türdür. Nice kimseler de vardır ki yeryüzünde isimleri bilinmez; fakat ihlâsları sebebiyle kat-ı ilâhîde makbuldür.

İnsanların nazarı ile Allah'ın nazarı aynı değildir.

İnsan göze bakar.

Allah kalbe bakar.

İnsan söze bakar.

Allah niyete bakar.

İnsan sonuca bakar.

Allah yürüyüşe bakar.

İşte bu yüzden hakikat yolcusu, kendisini insanların aynasında değil; ilâhî ölçülerin aynasında görmeye çalışır.

Peki bu ayna nerededir?

Bu ayna, Kur'ân'dır.

Bu ayna, Resûlullah'ın sünnetidir.

Bu ayna, insanın kendisiyle baş başa kaldığı samimi muhasebe anlarıdır.

Kur'ân okunurken insan yalnızca ayetleri okumaz.

Ayetler de insanı okur.

Her emir, insanın içinde bir karşılık arar.

Her yasak, kalbin hangi tarafa meylettğini gösterir.

Her kıssa, insanın kendi hayatına tutulmuş bir ışık olur.

Kur'ân'ı yalnızca bilgi edinmek için okuyan başka şey bulur.

Kendini tanımak için okuyan ise bambaşka bir kapının açıldığını görür.

Bu yüzden hakikat ehli, Kur'ân'ı başkalarını düzeltmek için değil; önce kendi nefsinin tanımak için okumuştur.

Çünkü ayetler, başkalarının kusurlarını göstermek için inmedi.

İnsanı Rabbine yaklaştırmak için indirildi.

İnsan kendisini tanımaya başladıkça ilginç bir hâl yaşar.

Eskiden başkalarında gördüğü birçok kusurun kendi içinde de bulunduğunu fark eder.

Başkalarının kibri onu rahatsız ederken, kendi gizli kibrini görmeye başlar.

Başkalarının gösterişini eleştirirken, kendi beğenilme arzusunu fark eder.

Başkalarının gafletine üzülürken, kendi unutkanlığını tanır.

İşte bu fark ediş, hakikate giden yolun en kıymetli kazanımlarından biridir.

Çünkü insan, görmediği bir yarayı tedavi edemez.

Melâmî irfanında kişi, nefsini itham etmek için değil; onu tanımak için kendisine bakar. Maksat, sürekli kendini suçlamak değildir. Maksat, Allah'ın kul üzerindeki terbiyesini fark edebilmektir.

Kendisini tanıyan kimse, başkalarına karşı daha merhametli olur.

Çünkü bilir ki mücadele yalnızca onun değil, her insanın imtihanıdır.

Kendisini tanıyan kimse, başkalarını küçümsemekten de uzaklaşır.

Çünkü bugün ayakta kalmasını sağlayan şey, kendi gücü değil; Allah'ın lütfudur.

İnsan bazen yıllarca ibadet eder; fakat kendisini tanımaya cesaret edemez.

Çünkü insanın kendi hakikatiyle yüzleşmesi, başkalarının kusurlarını konuşmasından daha zordur.

Fakat bu zorluk, aynı zamanda büyük bir rahmettir.

Kul, kendi eksikliğini gördüğü ölçüde Rabbinin kemâlini daha iyi idrak eder.

Kendi acziyetini fark ettiği ölçüde Allah'ın kudretine sığınır.

Kendi fakrını tanıdığı ölçüde ilâhî zenginliğin kapısını çalmaya başlar.

Belki de insanın aynaya bakmasının gerçek hikmeti budur.

Yüzündeki değişimi görmek değil...

Kalbindeki değişimi fark edebilmek.

Çünkü her gün aynaya bakan insan yaşlandığını anlayabilir.

Fakat her gün kalbine bakan insan, Allah'ın izniyle olgunlaşmaya başladığını fark eder.

Hakikat yolculuğunun en güvenilir aynası, insanın başkaları hakkında söyledikleri değil; Rabbiyle yalnız kaldığında kendi hakkında söyleyebildikleridir.

7. Hakikatin Eşiğinde

Bir insanın ömrü boyunca yaptığı en büyük yolculuk, bir şehirden başka bir şehre gitmesi değildir. Dağları aşması, denizleri geçmesi, ülkeler dolaşması da değildir. Asıl yolculuk, kendi nefsinin gürültüsünden kalbinin sessizliğine ulaşabilmesidir.

İnsan, dış dünyada yolunu kaybettiğinde birine sorar. Bir haritaya bakar, bir işaret levhasını takip eder, doğru

istikameti bulmaya çalışır. Fakat iç dünyasında yönünü kaybettiğinde çoğu zaman bunu fark edemez. Çünkü insanın en tehlikeli kayboluşu, kaybolduğunu anlayamamasıdır.

Hakikat yolculuğu, yeni bir kimlik edinmek değildir. Aksine, insanın üzerine sonradan giydirdiği bütün sahte kimlikleri yavaş yavaş çıkarabilmesidir. Makamların, övgülerin, unvanların, insanların gözündeki yerinin ve kendi zihninde büyüttüğü benliğin ötesinde, Rabbinin huzurunda duran hakiki kul olabilmektir.

İnsan çoğu zaman hayatını değiştirecek büyük hadiseleri bekler. Bir gün gelecek, her şey düzelecek zanneder. Hâlbuki kalbin dönüşü çoğu zaman sessiz başlar. Kimsenin fark etmediği bir pişmanlık, samimiyetle edilen bir tevbe, gecenin bir vaktinde dökülen birkaç damla gözyaşı veya Kur'ân'ın tek bir ayetinin insanın içine düşmesi... Allah Teâlâ bazen kulunu büyük hadiselerle değil, küçük görünen fakat ihlâsla karşılanan anlarla yeniden inşa eder.

İnsan, kendisini tanıdıkça Allah'ı kuşatmış olmaz; bunun mümkün olmadığını daha iyi anlar. Fakat Rabbinin kendisi üzerindeki tasarrufunu, rahmetini ve terbiyesini daha derinden idrak etmeye başlar. Kulluğun

kemâli, Allah hakkında iddialı sözler söylemekte değil; O'nun huzurunda haddini bilmektedir. Marifet, bilinmeyi tüketmek değil; bildikçe hayretin artmasıdır.

Bu sebeple hakikate yaklaşan kimsenin dili sadeleşir.

İddiaları azalır.

Başkalarını yargılamak yerine kendisini ıslah etmeye yönelir.

Konuşmaktan çok dinlemeyi, görünmekten çok hizmet etmeyi, övülmekten çok faydalı olmayı önemser.

Çünkü bilir ki meyve veren ağaç, dallarını göğe doğru kaldırdıkça değil; yükünü taşıdıkça eğilir.

İnsanın Rabbiyle olan yolculuğu bu dünyada tamamlanmaz. Her gün yeni bir perde kalkar, her gün fark edilmeyen başka bir eksiklik görünür, her gün daha önce anlaşılmayan bir hakikat kalbe doğar. Bu yüzden hakikat ehli hiçbir zaman "Artık oldum." demez. Böyle bir söz, yürüyüşün durduğunu haber verir. Hakikate yürüyen ise her sabah yeniden talip olur; her akşam Rabbinin affına yeniden muhtaç olduğunu bilir.

Belki de bu risalenin başında sorulan soru, şimdi daha farklı duyulmaktadır:

"Ben kimim?"

Bu sorunun cevabı tek cümlede verilemez.

Çünkü insan, kendisi hakkında doğru cevapları ezberleyerek değil; Allah'ın terbiyesi altında yaşayarak öğrenir. Kulluğun her merhalesi, bu soruya biraz daha derin bir cevap kazandırır. Ve insan, ömrünün son nefesine kadar bu cevabı tamamlamaya devam eder.

Bu eser burada sona eriyor; fakat hakikati arayan için asıl başlangıç şimdi başlıyor.

Kitabın kapağını kapattıktan sonra, bir an için sessizce kendi kalbine dön.

Başkalarını değil...

Dünyayı değil...

Geçmişini de değil...

Sadece Rabbinin huzurunda duran kul olarak kendine bak.

Çünkü hakikatin ilk kapısı, insanın kendi iç âleminde açılır.

O kapıyı açacak anahtar ise bilgi kadar samimiyet, ilim kadar teslimiyet ve akıl kadar temiz bir kalptir.

Allah Teâlâ bizleri, kendisini tanıma gayretinde bulunan; nefsini ilahlaştırmayan, kulluğunu unutmayan ve ömrünü hakikati aramakla güzelleştiren kullarından eylesin.

Âmin.

Kaynakça

Bu risale hazırlanırken temel referans olarak Kur'ân-ı Kerîm ve sahih sünnet esas alınmış; İslam ilim geleneğinde kabul görmüş klasik eserlerden istifade edilmiştir. Metin, herhangi bir eserin tercümesi veya özeti olmayıp, bu kaynakların ışığında kaleme alınmış özgün bir çalışmadır.

Birinci Derece Kaynaklar

Kur'ân-ı Kerîm
Sahih-i Buhârî
Sahih-i Müslim
Sünen-i Tirmizî
Sünen-i Ebû Dâvûd
Sünen-i Nesâî
Sünen-i İbn Mâce
Muvatta', İmam Mâlik
Müsned, Ahmed b. Hanbel

Tefsir Kaynakları

Taberî, *Câmi 'u'l-Beyân*

Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Gayb*

İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm*

Kurtubî, *el-Câmi ' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*

Ebussuûd Efendi, *İrşâdü'l-Akli's-Selîm*

Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*

Tasavvuf ve İrfan Kaynakları

Kuşeyrî, *er-Risâle*

Hücvîrî, *Keşfü'l-Mahcûb*

İmam Gazâlî, *İhyâü Ulûmi'd-Dîn*

İmam Rabbânî, *Mektûbât*

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mesnevî-i Şerîf*

Sultan Veled, *Maârif*

Yunus Emre Divanı

Ahlâk ve Manevî Terbiye Kaynakları

İbn Atâullah el-İskenderî, *Hikem-i Atâiyye*

Hâris el-Muhâsibî, *er-Riâye li-Hukûkillâh*

İmam Nevevî, *Riyâzü's-Sâlihîn*

Son Söz

Hakikat, yalnızca okunarak elde edilen bir bilgi değildir. Okunanın yaşanması, yaşananın ihlâsla korunması ve bütün bunların Allah Teâlâ'nın lütfuyla bereketlenmesi gerekir.

Bu risale, hakikati kuşatma iddiası taşımaz. Maksudı; Kur'ân ve sahih sünnetin aydınlığında, İslam irfan geleneğinin birikiminden istifade ederek okuyucuyu kendi iç yolculuğuna davet etmektir.

Doğru olan yalnızca Allah Teâlâ'nın lütuf ve inayetiyledir. Hata ve eksiklikler ise beşer olmanın tabii neticesidir. Rabbimizden niyazımız; bu çalışmayı rızasına uygun kılması, okuyanlara faydalı eylemesi ve bizleri hakikati bilen, yaşayan ve yaşayarak anlatan kullarının arasına dâhil etmesidir.

"Rabbimiz! Bize katından rahmet ver ve işimizde bize doğruyu kolaylaştır." (el-Kehf, 18/10)

Aykut TOSUN